

[.....وَصَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُوْنِي اَصْلِي..... صحيح بخارى : 631]

[اور نماز اسی ترھ پڑوں جس ترھ موڑوں (موممد) کو پڑتے دیکھتے ہو]

مرے موملمان بھائیوں ! شئیانی وسوسوں کے باوجود اپنی موت سے پہلے پہلے سیکر ایک مرتبہ اس ترھیر کو اویل تا آخیر لاجمی، لاجمی، لاجمی پڑ لیں!

اللہ کے مہبب، ہمارے نہایت ہی شفیق آقا، ایمامہ آجام، ایمامہ کائنات سیددول اویلین ول آخیرین، ایمامہ و خاتمول انبیاء ول مرسلین، شفیول مومنبین، رھمتول لیل آلامین، سیدنا موممد رسوللہ کی موممل نماز-ع-موممدی "تکبیر ترھیرما سے لکر سلام تک" سہی ہالوت میں کوتوب-ع-اہادیس میں مہفوز اور ہمارے امول کے لیے بیلکول آسان ہے

نوٹ: یہ ترھیر سیکر انھی کوتوب سے "تکربن 140 سہیل اسناد اہادیس کی روشنی میں" ہے جنکے مستند ہونے پر بر سگری پاک و ہند میں "اھلےسنت کا داواھ کرنے والے" تینوں مسالک: 1. برلوی 2. دہوبندی 3. سلفی (اھلے ہدیس) ن سیکر مؤفق ہیں بلک این کوتوب کی ہر مسالک کی الگ الگ اردو زبان میں ترجمہ بھی بازار میں با آسانی دستیاب ہے .

نوٹ: اس اھم ترھیر میں **موشید-ع-کامیل، ایمام ول انبیاء ول مرسلین** کی تمام سہیہ ول اسناد اہادیس کے نمبرس ایلماں ہرمن اور برٹ کی انٹرنیشنل نمبرنگ کے ان موٹابک ہے.

نماز-ع-موممدی کا "واہد سنت تریکا" [مستند کوتوب-ع-اہادیس میں مؤجد "سہیہ اہادیس" کی روشنی میں]

I ترمما سہیہ ہدیس: ابو سلیمہ بن ابدرہمن تابی کا بیان ہے کی سیدنا ابو ہریرہ تمام نمازوں میں تکبیر (اللہ اکبر) کہا کرتے تھے خواہ فجر ہو یا نفیل، رمزان کا مہینا ہو یا کوئی اور مہینا. چونچے جب آپ نماز کے لیے کھڑے ہوتے تو تکبیر کہتے، فیر رکوع میں جاتے تو تکبیر کہتے، فیر رکوع سے سر اٹاتے تو کہتے، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ، فیر سجدے کے لیے کھڑے تو تکبیر کہتے، فیر سجدے سے سر اٹاتے تو تکبیر کہتے، فیر دوسرے سجدے میں جاتے تو تکبیر کہتے، فیر دوسرے سجدے سے سر اٹاتے تو تکبیر کہتے، فیر دوسری رکوع کے باء والے تشاہد سے اٹتے تو تکبیر کہتے، فیر آپ تمام رکعات میں اسی ترھ تکبیر کہتے یہاں تک کی آپ نماز سے فارغ ہو جاتے. فیر نماز سے فارغ ہونے کے باء فرماتے: "اس جات کی کسم جسکے ہاتھ میں مری جان ہے میں تم سب سے جیادہ رسوللہ کی نماز سے موٹاکت رکھتا ہوں. آپ اسی ترھ نماز پڑتے رہے یہاں تک کی دنیا سے تشریف لے گئے".

نوٹ: یہ ہدیس "تکبیرات کا بیان" والے باب میں ہے، اس لیے اس میں پہلی تکبیر کے ساتھ بھی ہاتھ اٹانے کا ذکر نہیں ہے.

[صحيح بخارى : 803 ، صحيح مسلم : 867]

نوٹ: بنو امیہ کے شریر گورنروں نے جب بلند تکبیر کہنے کی سنت کھڑ دی تو سیدنا ابو ہریرہ نے ہدیس پر کسم کھڑی.

[صحيح بخارى : 784 تا 789 ، صحيح مسلم : 867 تا 873]

II ترمما سہیہ ہدیس: دوسرے خلیفہ سیدنا عمر فاروق کے پوتے سالیہ بن ابوللہ تابیہ اپنے والید سیدنا ابوللہ بن عمر کا بیان نکال فرماتے ہیں "میں نے دیکھا کی رسوللہ جب نماز شرو فرماتے تو تکبیر (اللہ اکبر) کہتے اور اپنے دونوں ہاتھ کٹھوں تک اٹاتے (یانی رفلیدائن کرتے). اور جب رکوع کے لیے تکبیر کہتے تو یہی (رفلیدائن کا) امول کرتے اور جب رکوع سے سر اٹاتے تو بھی یہی (رفلیدائن کا) امول کرتے اور رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ کہتے تھے. اور سجدوں میں (رفلیدائن کا) یہ امول نہیں کرتے تھے."

[صحيح بخارى : 735 ، صحيح مسلم : 861 ، جامع ترمذی : 255 اور 256 ، سنن ابی داؤد : 722 ، سنن نسائی : 879 ، سنن ابن ماجہ : 858]

نوٹ: ایمام ابو ایسا ترمیجی (ال موٹافا - 279ھ) لیکتے ہیں: "ہدیسی ابن عمر "حسن سہیہ" ہے..... اور (ایمام ابو ہنیفہ کے شاگرد) ایمام ابوللہ بن مبارک کا کول ہے کی جو شمس نماز میں ہاتھ اٹاتا (رفلیدائن کرتا) ہے تو اُسکی (اوپر بیان کی گئی) ہدیس-ع-ابن عمر سابت ہے جسے جھری نے بواستا سالیہ ان کے والید (سیدنا ابن عمر) سے ریاوت کیا. اور سیدنا ابن مسعود کی وہ ہدیس (جامع ترمذی: 257) سابت ہی نہیں ہے کی نبی نماز کے آغا میں ہی ہاتھ اٹاتے تھے."

[جامع ترمذی : حدیث 256 کے تحت]

نوٹ: ایمام ابو داؤد رحمہ اللہ (275ھ) نے بھی سیدنا ابن مسعود کی اسی ہدیس پہ لیکھا: "یہ ہدیس این الفاج کے ساتھ سہیہ نہیں."

[سنن ابی داؤد : حدیث 748 کے تحت]

نوٹ: سیدنا ابن عمر جس شمس کو دیکھتے کی وہ (سستی کی وجہ سے) رکوع سے پہلے اور رکوع کے باء "رفلیدائن" نہیں کرتا تو اُسے ککریاں مارا کرتے تھے.

[جُزُوعُ الْيَدَيْنِ : 15]

III ترمما سہیہ ہدیس: چوتھے خلیفہ سیدنا مولا (مہبب) الی ال مورتجا بیان فرماتے ہیں. "رسوللہ جب نماز کے لیے کھڑے ہوتے تو تکبیر کہکر اپنے دونوں ہاتھ کٹھوں تک اٹاتے (یانی رفلیدائن کرتے) اور کیرات ختم کرکے رکوع میں جاتے ہو بھی یہی امول کرتے اور جب رکوع سے اٹ کر بھی یہی امول کرتے. مگر بٹھنے کی ہالوت (جلسا و تشاہد) میں یہ امول نہیں کرتے تھے. اور جب سجدے میں (دو رکعات) پڑ کر کھڑے ہوتے تو اسی ترھ اپنے ہاتھوں کو بلند کرتے اور تکبیر کہتے تھے."

[جامع ترمذی : 3423 ، سنن ابن ماجہ : 864]

نوٹ: سجدوں میں "رفلیدائن" کرنے والی ہدیس کی سند کتاواہ کی تڈلیس کی وجہ سے جڑف ہے، البتہ سیدنا انس سے یہ امول سے سابت ہے لہذا بیادت نہیں.

[جُزُوعُ الْيَدَيْنِ : 105]

IV ترمما سہیہ ہدیس: موممد بن عمر و تابیہ کا بیان ہے. "میں نے سیدنا ابو ہمید ال سادی کو 10 سہابہ کرام

2 के दरमियान, जिनमें अबु क़तादाह भी थे, कहते हुए सुना कि मैं रसूलल्लाह ﷺ की नमाज़ के बारे में तुम सब से ज़्यादा जानता हूँ. उन्होंने कहा अच्छा बयान करो! फिर सय्यिदना अबु हमीद ने बयान किया: रसूलल्लाह ﷺ जब भी नमाज़ के लिए खड़े होते तो अपने दोनों हाथ कन्धों के बराबर उठाते, फिर तकबीर कहते, फिर क़िरआत करते, फिर तकबीर कहकर हाथ कन्धों के बराबर उठाते, फिर रकूअ करते और अपनी हथेलियाँ घुटनों पर रख देते गोया की उन्हें पकड़ा हो, हाथों को कमान की तरह तान कर पहलुओं से दूर रखते कमर सीधी करते न तो सर को झुकाते और न ही बुलंद करते, फिर सर उठाते **سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ** कहकर अपने हाथों को कन्धों के बराबर उठाते और इत्मिनान के साथ सीधे खड़े हो जाते, फिर तकबीर कहकर ज़मीन की तरफ झुकते, सज्दे में नाक और पेशानी को ज़मीन पर रखते, अपने हाथों को पहलुओं से दूर रखते, हथेलियों को कन्धों के बराबर रखते और रानों को पेट के साथ न लगने देते, पांव की उंगलियां (किबला की तरफ) खोलते, फिर सर उठाते, बाएँ पांव को मोड़ते और उसी पर बैठ जाते और इस क़दर इत्मिनान से (जल्से में) बैठते की हर हड्डी अपनी जगह पर आ जाती, फिर सज्दे करते, फिर तकबीर कहकर उठते, बायाँ पांव मोड़कर इस पर बैठते और इस क़दर इत्मिनान से (जल्से इस्तराहत में) बैठे रहते की हर हड्डी अपनी जगह पर आ जाती, फिर खड़े होते और दूसरी रकआत इसी तरह मुकम्मल फ़रमाते, फिर जब दूसरी रकआत के बाद खड़े होते तो तकबीर कहकर अपने दोनों हाथ कन्धों के बराबर उठाते जैसा की नमाज़ के शुरू करते वक़्त किया था, फिर आप ﷺ अपनी बाकी नमाज़ में भी ऐसा ही करते हत्ता की जब आखरी सज्दा होता के जिसके बाद सलाम फेरना होता तो आप ﷺ **तवर्क़** करते (यानि अपने बाएँ पांव को अपने दाएँ पांव के नीचे से बहार निकाल कर बाएँ सिरे (कूलेह) पर बैठ जाते, और दाएँ पांव के पंजों को किबला रुख कर लेते), दाएँ हाथ को दाएँ घुटने और बाएँ हाथ को बाएँ घुटने पर रखते और शहादत की ऊंगली से इशारा फ़रमाते, और फिर सलाम फेरते थे. उन सब (10 सहाबा किराम) ने कहा तुमने बिल्कुल सच बताया, आप ﷺ इस तरह नमाज़ पढ़ा करते थे."

नोट: इमाम अबु ईसा तिरमिज़ी **رحمہ اللہ** लिखते हैं: "ये हदीस "हसन सहीह" है" [**جامع ترمذی: 304, سنن ابی داؤد: 730 اور 734, سنن ابن ماجہ: 1061**]
नोट: "कीमिया ए सआदत" में **इमाम मुहम्मद गज़ाली رحمہ اللہ** (मृत्यु-505ह) ने और "गुनियतुल तालबीन" में **शेख अब्दुल कादिर ज़िलानी رحمہ اللہ** ने भी नमाज़ का यही तरीका लिखा है.

नमाज़-ए-मुहम्मदी का "सुन्नत कियाम" [मुस्तनद कुतुब-ए-अहादीस में मौजूद "सहीह अहादीस" की रौशनी में]

1 रसूलल्लाह ﷺ अपनी नमाज़ तकबीर **अल्लाहु अकबर** कहकर शुरू फ़रमाते और दोनों हाथ कन्धों तक उठाते (यानि रफुल्यादैन करते).
[صحيح بخاری: 735, صحيح مسلم: 861]

नोट: रसूलल्लाह ﷺ का नमाज़ के इब्तिदा में हाथों से कानों का पकड़ना या छूना साबित नहीं. मगर कानों के बराबर हाथ उठाना (यानि रफुल्यादैन करना) ज़रूर साबित है.
[صحيح مسلم: 865]

2 रसूलल्लाह ﷺ के मुबारक ज़माने में (आप ﷺ की तरफ से) लोगों को इस बात का हुक्म दिया जाता था कि वो (कियाम) नमाज़ में दायाँ हाथ बाएँ ज़िराआ पर रखे. और खुद आप ﷺ भी नमाज़ में अपना दायाँ हाथ अपनी बाएँ हथेली, कलाई, और साआद पर रखा करते थे.
[صحيح بخاری: 740, الموطاء للمالك: 377, 159/1, صحيح مسلم: 896, سنن نسائي: 890]

नोट: कोहनी के सिरे से दर्मियानी ऊंगली के सिरे का हिस्सा "ज़िराआ" और कोहनी से हथेली तक का हिस्सा "साआद" कहलाता है.
[عربي ڈکشنری القاموس: صفحہ نمبر 568 اور 769]

नोट: दाएँ हाथ को, बाएँ हाथ की पूरी ज़िराआ (हथेली, कलाई और हथेली से कोहनी तक) पर रखा जाये तो खुद बखुद नाफ़ से ऊपर "सीने के दर्मियानी हिस्से" तक आ जाता है और यही बात सहीह हदीस से साबित है, चुनाँचे सय्यिदना हालिब ताई **رحمہ اللہ** बयान करते हैं की रसूलल्लाह ﷺ अपना दायाँ हाथ अपने बाएँ हाथ पर, सीने पर रखा करते थे.
[مُسنَد احمد: 22017, 226/5]

नोट: नाफ़ से नीचे हाथ बाँधने वाली हदीस की सनद में अब्दुर्रहमान बिन इस्हाक़ अल कूफ़ी को खुद इमाम दाऊद **رحمہ اللہ** ने ज़ईफ़ लिखा और उसकी तमाम शवाहिद भी ज़ईफ़ हैं
[سنن ابی داؤد: 756]

नोट: कियाम में "हाथ छोड़ने" वाली हदीस की सनद में खसीद बिन ज़ेहरीर झूठा रआवी है, अलबत्ता सय्यिदना इब्ने जुबैर **رحمہ اللہ** से ये अमल साबित है लिहाज़ा बिदअत नहीं.
[المُصنّف لابن ابی شیبہ: 3950]

3 रसूलल्लाह ﷺ तकबीर के बाद ये दुआ पढ़ने का हुक्म फ़रमाते: **سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ** तू पाक है और तेरी तारीफ़ के साथ, तेरा नाम बरकतों वाला और तेरी शान बुलंद है तेरे सिवा कोई और मअबूद नहीं.
[صحيح مسلم: 892, جامع ترمذی: 242, سنن نسائي: 1137]

नोट: रसूलल्लाह ﷺ से साबित ये दुआ भी पढ़ सकते हैं: **اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ...**
[صحيح بخاری: 744, صحيح مسلم: 1354]

4 रसूलल्लाह ﷺ सना पढ़ने के बाद ये दुआ पढ़ते थे: **أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ مِنْ هَمَزَةٍ وَنَفْثَةٍ وَنَفْثَةٍ** (समीअ अलीम की पनाह माँगता हूँ मैं शैतान मरदूद के वस्वसो (दिलाने) से, और तकबीर (पे अमादा करने) से, और फूकों (के ज़रीए जादू कर देने) से.)
[سنن ابی داؤد: 775]

नोट: सिर्फ़ इतनी दुआ पढ़ लेना भी बिल्कुल सहीह है. **أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ**
[صحيح بخاری: 6115, صحيح مسلم: 6646]

5 रसूलल्लाह ﷺ इसके बाद ये दुआ पढ़ते थे **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** के नाम के साथ (शुरू) जो रहमान और रहीम है
[سنن نسائي: 906]

नोट: कसरत-ए-दलाईल की रु से राजहे कौल यही है की रसूलल्लाह ﷺ अमुमन **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** सिरअन (यानि आहिस्ता आवाज़ में) ही पढ़ते थे
[صحيح مسلم: 890]

6 रसूलल्लाह ﷺ इसके बाद "सूरा फातिहा" की तिलावत फ़रमाया करते थे **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** ० **مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ** ० **الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** ० **صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ** ० **غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ** ० **رَبِّ الْعَالَمِينَ** ०
إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ० जो रहमान व रहीम है, यौम-ए-जज़ा का मालिक है, (ए **رحمہ اللہ**) हम तेरी ही इबादत करते हैं और तुझी से मदद माँगते हैं, दिखा हमें सीधा रास्ता, रास्ता उन लोगों का जिन पर तूने इनाम किया, न की उन लोगों का रास्ता जिन पर गज़ब किया गया और जो गुमराह हैं.
[صحيح بخاری: 743, صحيح مسلم: 892]

नोट: रसूलल्लाह ﷺ "सूरा फातिहा" ठहर ठहर कर (यानि थोड़े वक़्फे से अलग अलग) पढ़ते थे, और हर आयत पर वक़्फा भी फ़रमाया करते थे.
[مُسنَد احمد: 26513, 288/6]

- 3 नोट:** रसूलल्लाह ﷺ ताकीदन इर्शाद फ़रमाते: जो शक्स "सुरातुल फातिहा" नहीं पढ़ता उसकी नमाज़ नहीं होती" मजीद ये भी फ़रमाते: "इमाम के पीछे क़िराआत मत किया करो सिवाए "सुरातुल फातिहा" के क्योंकि जो "सुरातुल फातिहा" नहीं पढ़ता उसकी नमाज़ ही नहीं होती: [صحیح بخاری: 756, صحیح مُسلم: 874, جامع ترمذی: 311, سنن ابی داؤد: 823 اور 824]
- नोट:** रसूलल्लाह ﷺ के सहाबी सय्यिदना अबु हुरैराह ؓ नमाज़ेबा जमाआत में इमाम के पीछे मुक्तदी को भी आहिस्ता आवाज़ में सिर्फ "सुरातुल फातिहा" पढ़ने का हुकुम दिया करते. [صحیح مُسلم: 878]
- 7** रसूलल्लाह ﷺ "सुरातुल फातिहा" के बाद जाहरन (ऊँची क़िराआत वाली) नमाज़ में "आमीन" भी ऊँची आवाज़ से कहते थे. [سنن ابی داؤد: 932 اور 933, سنن نسائی: 880]
- नोट:** ज़हरी नमाज़ में सिरअन (आहिस्ता) "आमीन" कहने की हदीस के इज़तराब को इमाम तिरमिज़ी رحمه الله ने खूब वाज़ह फरमा कर "आमीन" जाहरन (ऊँची) कहने को राजहे कहा. [جامع ترمذی: 248]
- नोट:** सिरअन (आहिस्ता आवाज़ वाली) नमाज़ों में "आमीन" सिरअन (आहिस्ता) कहने का तमाम मुसलमानों का इजमाअ है, और इजमाअ हुज्जत है. [النساء: 115], [المُستدرک للحاکم: 399]
- 8** रसूलल्लाह ﷺ सूरत से पहले ये दुआ पढ़ते: **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** के नाम के साथ (शुरू) जो रहमान और रहीम है [صحیح مُسلم: 894]
- 9** रसूलल्लाह ﷺ पहली दो रकआतों में सुरातुल फातिहा के साथ और सूरत भी या कुरआन का कुछ हिस्सा पढ़ते थे. [صحیح بخاری: 762, صحیح مُسلم: 1013, سنن ابی داؤد: 859]
- नोट:** रसूलल्लाह ﷺ आखरी दो रकआतों में सिर्फ सुरातुल फातिहा पढ़ते और कभी कभी साथ कोई सूरत भी मिला लेते थे. [صحیح بخاری: 776, صحیح مُسلم: 1013 اور 1014]
- 10** रसूलल्लाह ﷺ क़िराआत के बाद रकूअ से पहले "सक्ता" (यानि कुछ देर तक के लिए वक्फा) भी फ़रमाया करते थे. [سنن ابی داؤد: 777 اور 778, سنن ابن ماجه: 845]

नमाज़-ए-मुहम्मदी ﷺ का "सुन्नत रकूअ" [मुस्तनद कुतुब-ए-अहादीस में मौजूद "सहीह अहादीस" की रौशनी में]

- 11** रसूलल्लाह ﷺ रकूअ के लिए तकबीर कहते तो दोनों हाथ कन्धों तक और कभी कानों तक उठाते, अपने हाथों से घुटनों को मज़बूती से पकड़ते, अपनी कमर झुकाते न तो सर मुबारक पेट से ऊँचा होता और न नीचा, बल्कि पेट की सीध में बिल्कुल बराबर होता, और दोनों हाथ अपने पहलुओं से दूर होते थे. [صحیح بخاری: 735 اور 828, صحیح مُسلم: 865, سنن ابی داؤद: 734]
- 12** रसूलल्लाह ﷺ से रकूअ में दर्ज ज़ैल दुआएँ साबित हैं, लिहाज़ा इनमें से कोई एक दुआ कमज़ कम 3 मर्तबा या तमाम ही पढ़ ले. [المُصنّف لابن ابی شیبہ: 2571, 225/1]
- I** रसूलल्लाह ﷺ ये दुआ पढ़ने का हुकुम देते: **سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ** (पाक है मेरा रबब अज़ीम) [صحیح مُسلم: 1814, سنن ابی داؤद: 869, سنن ابن ماجه: 887]
- II** रसूलल्लाह ﷺ अपने रकूअ और सज्दों, दोनों में ही ये दुआ कसरत से पढ़ा करते थे: **سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي** [صحیح بخاری: 794, صحیح مُسلم: 1085]
- III** **سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ** हर बुराई से बिल्कुल पाक, तमाम नकाईस से बिल्कुल पाक और, मलायका और रूह का रबब [صحیح مُسلم: 1091]

नमाज़-ए-मुहम्मदी ﷺ का "सुन्नत कौमाह" [मुस्तनद कुतुब-ए-अहादीस में मौजूद "सहीह अहादीस" की रौशनी में]

- 13** रसूलल्लाह ﷺ रकूअ से सर मुबारक उठाते तो दोनों हाथ कन्धों तक और कभी कानों तक उठाते और ये दुआ पढ़ते: **سَمِعَ اللَّهُ لَيْنَ حَمْدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ** ने सुन ली उसकी (फर्याद) जिस ने (भी) उसकी हम्द बयान की, ऐ रबब हमारे! और हम्द तेरे ही लिए हैं. [صحیح بخاری: 735, صحیح مُسلم: 861 اور 865]
- नोट:** अफ़ज़ल यही है कि मुक्तदी भी नमाज़ में इमाम के पीछे ये दुआ पूरी ही पढ़े **سَمِعَ اللَّهُ لَيْنَ حَمْدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ** [المُصنّف لابن ابی شیبہ: 2600, 227/1]
- 14** रसूलल्लाह ﷺ के पीछे एक आदमी ने पढ़ा: **رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ** ऐ रबब हमारे! और हम्द तेरे लिए, हम्द बहुत ज़्यादा पाक व मुबारक. इस पर रसूलल्लाह ﷺ ने फ़रमाया: "मैंने 30 से ज़्यादा फ़रिशतों को इसका सवाब लिखने में जल्दी करते और एक दूसरे पे सबक़त लेते हुए देखा है" [صحیح بخاری: 799]
- 15** कौमाह में हाथ सीधे छोड़ने पर उम्मत का अम्ली तवातर और इजमाअ है, बल्कि अरकान-ए-नमाज़ में हाथों की सुन्नत हालत बताने वाली हदीस में भी इसका इशारा मिलता है. [سنن نسائی: 890]

नमाज़-ए-मुहम्मदी ﷺ का "सुन्नत सज्दा" [मुस्तनद कुतुब-ए-अहादीस में मौजूद "सहीह अहादीस" की रौशनी में]

- 16** रसूलल्लाह ﷺ तकबीर कहते हुए सज्दे के लिए झुकते तो आप ﷺ फ़रमाते मुझे सात हड्डियों पर सज्दा करने का हुकुम दिया गया है, पेशानी नाक, दो हाथ, दो घुटने, और दो पांव मजीद फ़रमाया के जब तुम सज्दा करो तो ऊँट की तरह न बैठो (बल्कि) अपने दोनों हाथों को घुटनों से पहले ज़मीन पर रखो: [صحیح بخاری: 803 اور 812, صحیح مُسلم: 868, سنن ابی داؤद: 840]
- नोट:** सज्दे में जाते वक़्त पहले घुटने और फिर हाथ रखने वाली हदीस की सनद शरीक बिन अब्दुल्लाह काज़ी की तदलीस की वज़ह से ज़ईफ़ और उसकी तमाम शवाहिद भी ज़ईफ़ हैं: [سنن ابی داؤद: 838]
- 17** रसूलल्लाह ﷺ सज्दे में नाक और पेशानी, ज़मीन पर (खूब) जमा कर रखते, अपने बाजूओं को अपने पहलुओं से दूर रखते और दोनों हथेलियाँ कन्धों के बराबर (ज़मीन) पर रखते. और कभी अपनी दोनों हथेलियों को अपने कानों के बराबर रखते, और सज्दे में अपने हाथ (ज़मीन पर) रखते तो न तो उन्हें बिछाते और न (बहुत) समेटते, और आप ﷺ अपनी पांव की उँगलियों को क़िबला रुख रखते और पांव की दोनों एड़ियाँ मिला लेते थे. [صحیح بخاری: 828, صحیح مُسلم: 1105, سنن ابی داؤद: 730 اور 734, سنن نسائی: 890, صحیح ابن خزيمة: 654]
- 18** रसूलल्लाह ﷺ हुकुम फ़रमाते "सज्दे में ऐतादाल करो, कुत्ते की तरह बाजू न बिछाओ, अपनी हथेलियाँ ज़मीन पर रखो और कोहिनियाँ उठा लो." [صحیح بخاری: 822, صحیح مُسلم: 1104]
- नोट:** इस सहीह हदीस के वाज़ेह हुकुम के तेहत औरतें भी सज्दों में बाजू न बिछाएँ. मजीद ये की मर्दों और औरतों की नमाज़ के

- 4 तरीکے مے کوئی فرق نہیں ہئے۔ اور اس جمن مے جتنی بھی ریاوت پش کی جاتی ہے وہ سب کی سب جرف ہے جبکی سہی ہدیس مے وازہہ حکوم ہے "نماز اسی ترہ پدوں جس ترہ موژے (موممد ﷺ) کو پدے ہوئے دےکے ہو۔ [صحیح بخاری: 631]
- 19 رسولللاہ ﷺ سے سجدوں مے दर्ج جئل دواؤں ساہبت ہئے۔ لہاجا انمے سے کوئی اک دوا کمز کم 3 مرتبا یا تمام ہی پد لے۔ [المصنف لابن ابی شیبہ: 225/1, 2571]
- 1 رسولللاہ ﷺ یہ دوا پدنے کا حکوم دےتے: ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى﴾ پاک ہے مہرا ربی آلا [صحیح مسلم: 1814, سنن ابی داؤد: 869, سنن ابن ماجہ: 887]
- 11 ﴿سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ ۝ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي﴾ [ان دواؤں کا ہوالا اور ترژما "سہیہ رکؤ"والے ہسے مے دےک لے]

نماز-ع-موممدی ﷺ کا "سunnat جلسا" [مستند کتوب-ع-اہادیس مے موجد "سہیہ اہادیس"کی رشنی مے]

- 20 رسولللاہ ﷺ تکبیر کھکر سجدے سے سر مبارک اٹاتے اور (جلسے مے) اپنا باؤں پاں بکھاکر اسپر بٹ جاتا کرتے تے۔ [صحیح بخاری: 827, سنن ابی داؤد: 730]
- 21 رسولللاہ ﷺ جلسے مے یہ دوا پدےتے: ﴿رَبِّ اغْفِرْ لِي رَبِّ اغْفِرْ لِي﴾ (ہے رب! موژے بکش دے) [سنن ابی داؤد: 874, سنن نسائی: 1146, سنن ابن ماجہ: 897]
- نوٹ: ﴿اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَارْحَمِي وَعَافِنِي وَارْزُقْنِي﴾ کے باء یہ دوا پدنا بھی بککول سہی ہئے: ﴿اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي رَبِّ اغْفِرْ لِي﴾ اور موژ پر رھم فرما، اور مہری رھنوماؤ فرما، اور موژہ آفیت مے رکھ، اور موژہ ریک اتا فرما دے [صحیح مسلم: 6850, المصنف لابن ابی شیبہ: 266/2, 8838]
- 22 رسولللاہ ﷺ دسے سجدے کے باء بھی بٹنے (یاہی جلسا ہی استراہت) کو ن سرف نماز کے سکون کا ہسسا کرار دےتے، بکک اسکا حکوم بھی فرمایا کرتے: [صحیح بخاری: 6251]
- 23 رسولللاہ ﷺ تاک رکااتوں مے جلسا ہی استراہت کے باء زمین پر دونوں ہاٹ رکھ کر یتاماد کرتے ہوئے اگلی رکاات کے لیے اٹا کرتے تے۔ [صحیح بخاری: 823 اور 824]

نماز-ع-موممدی ﷺ کا "سunnat تہہد" [مستند کتوب-ع-اہادیس مے موجد "سہیہ اہادیس"کی رشنی مے]

- 24 رسولللاہ ﷺ جب بھی تہہد کے لیے بٹتے تو آپ ﷺ اپنے دونوں ہاٹ اپنی دونوں رانوں پر رکھتے کبھی داؤں ہاٹ داؤں دھٹنے اور باؤں ہاٹ باؤں دھٹنے پر رکھتے۔ فیر داؤں اگٹے کو دمیانی اگلی سے ملکر ہلکا بناتے۔ آپ ﷺ اپنی شہادت کی اگلی کو ڈا سا ڈکا دےتے اور اگلی سے اشارا کرتے ہوئے اسکے ساٹ تہہد مے دوا کرتے اور اگلی کو (اہستا آہستا) ہرکت بھی دےتے اور اسکی تراف دےکے رتے تے۔ [صحیح مسلم: 1308 اور 1310, سنن ابی داؤد: 991, سنن نسائی: 1161, 1162 اور 1269, سنن ابن ماجہ: 912]
- نوٹ: لا اٰلهَ اِلاَّ اللّٰہ پر اگلی اٹانا اور لا اِلهَ اِلاَّ اللّٰہ پر رکھ دنا کسی ہدیس سے ساہبت نہیں۔ اسکے براکس سہیہ اہادیس سے یہ ساہبت ہوا کے موممل تہہد مے ہلکا بناکر شہادت کی اگلی مسلسل اٹاؤ جاتے۔
- 25 رسولللاہ ﷺ تہہد مے दर्ج جئل دوا کو بککول کوران کی ترہ تاکیدن سہاا کرتے تے۔ ﴿التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ﴾ کے ہی لیے مے تمام تہفی (جہانی ابادتے)۔ اور نمازے (بدنی ابادتے)، اور پاک چوڑے (مالی ابادتے) سلام ہو ے نبی ﷺ! آپ ﷺ پر ﷺ کی رھمت اور اسکی برکتے ہو۔ سلام ہو ہم پر اور ﷺ کے نک بندوں پر۔ مے گواہی دتا ہوں کے نہیں کوئی مابود سوا ے ﷺ کے اور گواہی دتا ہوں موممد ﷺ اسکے بندے ہئے اور اسکے رسول ہئے [صحیح بخاری: 1202, صحیح مسلم: 897]
- 26 رسولللاہ ﷺ آخری تہہد مے باؤں پاں کو داؤں پاں کے نیچے سے نکال کر باؤں کھٹے پر بٹ جاتے، اور داؤں پاں کا پنجا کبلا رکھ کر لےتے [صحیح بخاری: 828]
- 27 رسولللاہ ﷺ تہہد کے لیے یہ درود شریف بھی سہاا کرتے: ﴿اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مُّجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مُّجِيدٌ﴾ اور آلی موممد ﷺ پر جسا کی تونے رھمتے ناژیل فرماؤ ابراہیم ﷺ پر اور آلی ابراہیم ﷺ پر بےشک ت تاریف والا بوجوگی والا ہئے۔ ﷺ! بککے ناژیل فرما موممد ﷺ پر اور آلی موممد ﷺ پر جسا کی تونے بککے بھی ابراہیم ﷺ پر اور آلی ابراہیم ﷺ پر بےشک ت تاریف والا بوجوگی والا ہئے۔ [صحیح بخاری: 3370, صحیح مسلم: 908]

- 28 رسولللاہ ﷺ تہہد مے اس دوا کا حکوم فرماتے: ﴿اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ﴾ مے تہری پناہ ماؤگتا ہوں جھنم کے ازاب سے، اور کبر کے ازاب سے، اور جندگی اور موت کے فیتنے سے، مسیہ دجال کے شہر فیتنے سے [صحیح مسلم: 1324]
- 29 رسولللاہ ﷺ کی اکسر اکوات مے دوا انہی الفاظ مے ہی ہوا کرتی تھی۔ ﴿اللَّهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ (ہے رب! اتا فرما ہمے دنیا مے ہلاؤ اور آخیرت مے ہلاؤ، اور بچا لے ہمے (دوڑخ کی) آگ کے ازاب سے) [صحیح بخاری: 6389, صحیح مسلم: 6840]
- نوٹ: رسولللاہ ﷺ نے ان دواؤں کے الاوا بھی کوئی اور دوا جو کوران و سunnat سے ساہبت ہو پدنے کی اجات مرھمت فرماؤ ہئے۔ [صحیح بخاری: 835, صحیح مسلم: 897]
- 30 رسولللاہ ﷺ دوا کے باء داؤں اور باؤں دونوں تراف، انہی الفاظ کے ساٹ سلام فر کر نماز-ع-موممدی ﷺ موممل فرماتے تے: ﴿تُومُ پر سلام اور ﷺ کی رھمت ہو﴾ [صحیح بخاری: 838, صحیح مسلم: 1315, جامع ترمذی: 295, سنن ابی داؤد: 996, سنن نسائی: 1320, سنن ابن ماجہ: 914]

آخری نسیہت

جے تابی ﷺ کا بیان ہے سڑیدنا ہؤفا ببن یومان ﷺ نے اک شکس کو دےکا جو نماز کا رکؤ اور سجدہ (نماز-ع-موممدی ﷺ کے موابک) موممل نہیں ادا کر رھا تا تو آپ ﷺ نے فرمایا: "توے نماز پدی ہی نہیں اور اگر ت اسی ترہ پدتا رھا تو اسی तरीکے پر ن مرےگا جو ﷺ نے موممد ﷺ کو سہاا ہئے۔" [صحیح بخاری: 791]